

Ben jij al oVERHAALd?

Werken met literatuur in de NT2-klas

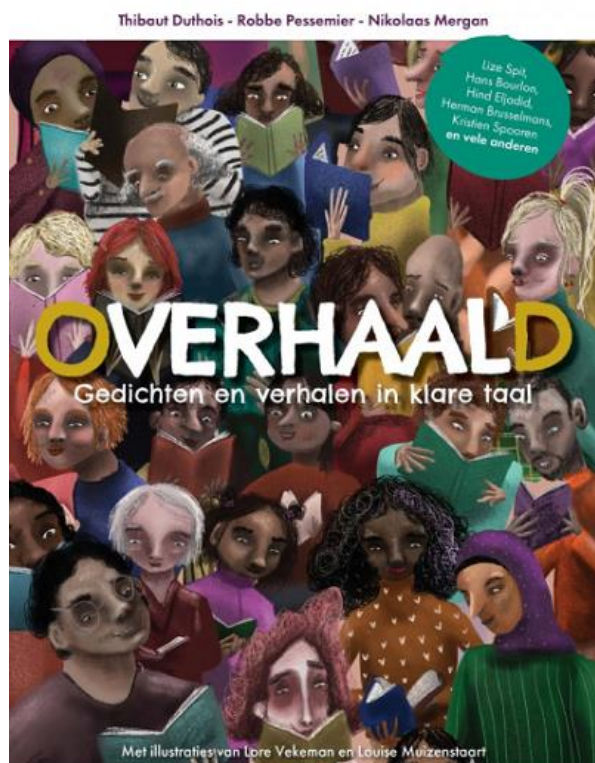
[MARLIES ALGOET](#), [JONA HEBBRECHT](#)

7 december 2021

Veel leerkrachten Nederlands als tweede taal willen wel met literatuur aan de slag in de klas, maar vinden het lastig daarmee aan de slag te gaan. Om zowel leerlingen als leerkrachten te overtuigen van de meerwaarde van leesbevordering (in de NT2-klas), ontstond *Overhaald*. *Overhaald* is een literatuurhandboek met veertien korte verhalen van onder anderen Herman Brusselmans, Lize Spit en Fikry El Azouzi. Marlies Algoet en Jona Hebbrecht, verbonden aan de lerarenopleiding van hogeschool Odisee, trokken de kar bij de ontwikkeling van een inspirerende handleiding voor leerkrachten. Die bestaat uit een algemene inleiding met daaropvolgend uitgebreide lesfiches bij elk verhaal. In dit artikel lees je hoe het handboek is ontstaan en hoe je ermee aan de slag kunt gaan in jouw (NT2-)klas.

Trefwoorden

LeesplezierLeesstrategieënISK/OKANLiteratuurLeesmotivatie

Hoe het begon

Overhaald begon met de bachelorproef van drie studenten secundair onderwijs aan de Arteveldehogeschool. Zij deden [onderzoek](#) naar leesbevordering bij laagtaalvaardige [jongeren](#) en voelden een nood aan uitdagende verhalen in klare taal.

Zij deden onderzoek naar leesbevordering bij laagtaalvaardige jongeren en voelden een nood aan uitdagende verhalen in klare taal.

Ook in de praktijk en binnen nascholing was deze lacune voelbaar. Zowel in het [postgraduaat Leescoach](#) als in het [postgraduaat Onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers](#) van hogeschool Odisee was er duidelijk vraag naar materiaal voor minder taalvaardige leerlingen.

Zo ontstond in navolging van de bachelorproef het literatuurhandboek *Overhaald* (Duthois et al., 2021) met bijhorende gratis leerkrachtenhandleiding (Algoet et al., 2021). Dit project is het resultaat van een samenwerking tussen drie studenten, het Vlaams-Nederlands genootschap de Orde van den Prince, leesexperts van de Arteveldehogeschool en Hogeschool Odisee, OKAN-experts van de school Leiepoort Deinze en Kunstencentrum Vooruit.

*Er is een meisje in mijn klas. Ze ruikt naar de zee. Haar ogen lijken op amandelen. Soms zit ik naast haar, maar alleen als ik durf. Ik ben verliefd maar ik weet niet hoe ik het moet zeggen. Ik ken niet genoeg woorden om een brief te schrijven. In dit land kijken mensen elkaar lang in de ogen voordat ze zoenen. Als ik haar ogen zie, wil ik de amandelen opeten. (Huiswerk met een walvis in, Kristien Spooren, *Overhaald*)*

Sleutels voor effectief leesonderwijs

De leerkrachtenhandleiding vertrekt van de recent ontwikkelde publicatie in opdracht van de Vlaamse Onderwijsraad *Sleutels voor effectief begrijpend lezen* (Gobyn et al., 2019). Naast een grote focus op *leesmotivatie* en leesplezier in de leerkrachtenhandleiding is er veel aandacht voor *interactie* voor, tijdens en na het lezen. Bovendien staan bij elk verhaal enkele *leesstrategieën* centraal en wordt er ingezet op *functioneel lezen* en *transfer* naar andere (taal)vaardigheden.

Leesmotivatie en interactie

Om leesplezier en leesmotivatie te bevorderen trekken we de kaart van interactief voorlezen en samen lezen. In de literaire teksten komen zware en gevoelige thema's aan bod, zoals doodgaan, vluchten en liefde. Via de teksten stimuleren we open

gesprekken over gevoelens en ervaringen rond deze thema's. Tijdens het interactief lezen, maar ook tijdens de doordenkers en de uitbreidingsoefeningen wordt er met de lezers in gesprek gegaan over onder meer de inhoud van de tekst, de boodschap, de auteur en de illustraties.

Uit onderzoek blijkt dat interactief voorlezen de taalvaardigheid, de woordenschatkennis en de leesvaardigheid en leesmotivatie van taalleerders positief beïnvloedt. Kwaliteitsvolle interactie tijdens het (voor)lezen is dus uiterst belangrijk bij het stimuleren van taalontwikkeling (Geudens et al., 2021). Door regelmatig stil te staan tijdens het (voor)lezen om samen een inhoudelijke vraag, een moeilijk woord, een afbeelding enzovoort te bespreken, bevordert je rijke taal-denkgesprekken. In de leerkrachtenhandleiding wordt het verhaal telkens opgedeeld in kleinere tekstfragmenten. Bij elk tekstfragment worden enkele richtvragen geformuleerd. Deze vragen nodigen uit om verbindingen te maken met de eigen leefwereld, leesstrategieën toe te passen, moeilijke woorden te verklaren, enzovoort. Via open vragen worden de lezers actief betrokken bij het leesproces.

In het verhaal 'Ik wil vertellen' (Thibaut Dutois) staat de sinterklaastraditie centraal. Dit vormt de aanleiding om samen met de lezers op zoek te gaan naar gelijkenissen en verschillen tussen specifieke tradities als het sinterklaasfeest, het kerstfeest en het Suikerfeest. De tradities vormen een aanknopingspunt om in gesprek te gaan over materiële en immateriële verlangens. Waar dromen de lezers van? Het grootste verlangen van het hoofdpersonage Adam is erbij te horen. Hij wil zo graag 'een echte Belg' worden dat eigen waarden en tradities naar de achtergrond verdwijnen. Door de lezers te laten uitwisselen vanuit hun eigen perspectief stimuleren we leesmotivatie en betrokkenheid.

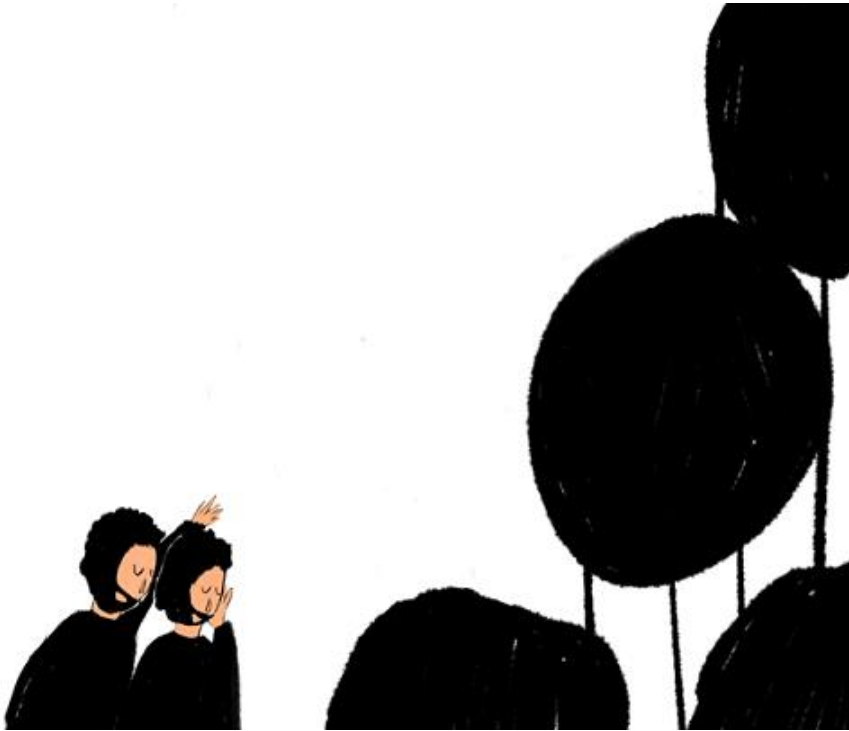
In het verhaal 'De rivier' (Roel Richelieu van Londersele), volgen we twee mannen, Mo en Ahmed, die zich verzetten tegen het dictatoriaal regime in hun land. De mannen moeten vluchten. In de tekst wordt de hechte vriendschap tussen Mo en Ahmed duidelijk, maar ook de tegenstellingen tussen de twee vrienden én hoe zij respectvol met elkaar communiceren. In de leerkrachtenhandleiding stimuleren we de lezers om tijdens het lezen de tocht van de mannen te reconstrueren. Na het lezen wordt dieper ingegaan op hun hechte vriendschap en communicatie.

Door als leerkracht te modeleren hoe je met een tekst aan de slag gaat, zorg je ervoor dat de lezers een gedegen leesinstructie krijgen.

Strategie-instructie

Naast leesmotivatie en interactie staan per verhaal telkens enkele leesstrategieën centraal. Zo wordt bij het ene verhaal bijvoorbeeld ingezet op voorspellingen doen en samenvatten tijdens het lezen. Bij een ander verhaal staat het visualiseren van tekstinhoud centraal. Bij vele verhalen worden de lezers uitgedaagd om hun voorkennis te activeren, verbindingen te maken tussen de tekst en eigen ervaringen, en hun mening uit te spreken over de vorm en de inhoud van de tekst. Verschillende leesstrategieën komen op die manier bij het lezen van een of meerdere verhalen aanbod. Indien de lezers moeite ondervinden bij het toepassen van de strategieën, nodigt de handleiding je uit om zelf *model* te staan. Door als leerkracht te modeleren hoe je

met een tekst aan de slag gaat, zorg je ervoor dat de lezers een gedegen leesinstructie krijgen.

Voorspellingen doen

Het verhaal 'Voorbij Ali' (Hind Eljadid) gaat over een hoofdpersoon op de vlucht. Het personage gebruikt gedichten om zijn gedachten te ordenen tijdens deze tocht naar een onbekende bestemming. Tijdens het lezen worden de lezers gestimuleerd om voorspellingen te doen op basis van de afbeeldingen en de inhoud van het verhaal. Ze gaan in interactie over hun voorspellingen en de gevoelens die dit verhaal oproept. Uiteindelijk kijken ze ook terug op de gedane voorspellingen.

Beoordelen

In het verhaal 'Tante Sonja is jarig' (Herman Brusselmans) maken de lezers kennis met de typische Brusselmans-stijl. De lezers worden uitgenodigd om een eigen mening te vormen over de vorm én de inhoud van de tekst. Tante Sonja bezigt een ruw taalgebruik en schuwt schunnige woorden niet. De hele familie Brusselmans houdt er ook bizarre gewoonten en opvattingen op na. De lezers gaan in gesprek met elkaar en wisselen meningen uit naar aanleiding van de specifieke schrijfstijl.

Transfer en functionaliteit

Bij elk verhaal wordt er ook een *transfer* gemaakt naar andere vaardigheden en vakken, en naar andere (taal)vaardigheden. De verhalen worden op die manier

ingezet als *functionele, authentieke contexten* om te werken aan woordenschatontwikkeling, leesstrategieën, literatuurbeleving, literaire competentie, inburgering en nog veel meer. Bij elk verhaal werden in de handleiding uitbreidende oefeningen ontwikkeld met een focus op woordenschat, grammatica, spreekvaardigheid, schrijfvaardigheid, enzovoort. Verhalen zijn immers dé gelegenheid bij uitstek om woorden in een rijke, functionele context aan te bieden.

In het verhaal 'Majnun de toi' (Gek op jou) van Laïla Koubaa, lezen we de brieven van Nour aan haar geliefde Zine. Het verhaal speelt zich af in de jaren 1960. Nour blijft in Marokko achter, Zine trekt naar het Westen om te werken. Een shakespeareaans drama voltrekt zich in Essaouira. Het verhaal geeft enorm veel transfer- en gespreksmogelijkheden, met thema's als migratiegeschiedenis, de verhouding man-vrouw en oosten-westen. Het verhaal bevat ook veel intertekstualiteit. Het bekende Marokkaanse lied Passeport Lakhdar komt regelmatig voor in het verhaal. Er zijn ook talrijke verwijzingen naar de film Othello van Orson Welles die in Essaouira werd opgenomen.

In het gedicht 'Straf' (David Troch) wordt gespeeld met woorden. 'Straf krijg je als je uit de pas loopt, is dat niet straf?' De lezers worden uitgedaagd om na te denken over zichzelf, over machtssystemen en dictatuur. Het gedicht leent zich ertoe om je cursisten zelf met woorden te laten spelen en een (cryptisch) gedicht over zichzelf te laten schrijven.

Via open en rijke gesprekken stimuleer je niet enkel een diepgaander tekstbegrip, maar zet je ook in op de brede taalontwikkeling van je cursisten.

Ben jij ook overhaald?

Door het leesproces samen vorm te geven en voldoende interactiekansen te creëren, ervaren minder taalvaardige lezers dat ook zij met literaire teksten aan de slag kunnen. Via open en rijke gesprekken stimuleer je niet enkel een diepgaander tekstbegrip, maar zet je ook in op de brede taalontwikkeling van je cursisten. Laat jezelf en je cursisten overhalen om ook in de NT2-klas volop in te zetten op rijke teksten én rijke interactie.

Literatuur

- Algoet, M., Duthois, T., Hebbrecht, J., Mergan, N., Pessemier, R., Van den Hende, H., & De Moor, A. (2021). [Leerkrachtengids Overhaald](#).

- Duthois, T., Pessemier, R., Mergan, N., & De Moor, A. (2021). *Overhaald. Gedichten en verhalen in klare taal*. Tielt: Academia Press.
- Geudens, A., Schraeyen, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2021). *Bouwstenen voor effectieve taaltrajecten. Praktijkgids voor taalondersteuning in het kleuter-, lager en secundair onderwijs*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Gobyn, S., Merchie, E., De Bruyne, E., De Smedt, F., Schiepers, M.S., Vanbuel, M., Versteden, P., Van den Branden, K., Ghesquière, P., & Van Keer, H. (2019). *Sleutels voor effectief begrijpend lezen. Inspiratie voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs*. Brussel: Vlaamse Onderwijsraad.
- Houtveen, A.A.M, Steensel, R.C.M van, & Rie, S. de la (2019). *De vele kanten van leesbegrip. Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen*. Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek en de Inspectie van het Onderwijs.
- Merchie, E., Gobyn, S., De Bruyne, E., De Smedt, F., Schiepers, M., Vanbuel, M., & Van Keer, H. (2019). *Effectieve, eigentijdse begrijpend leesdidactiek in het basisonderwijs. Wetenschappelijk eindrapport van een praktijkgerichte literatuurstudie*. Brussel: Vlaamse Onderwijsraad.
- Mol, S.E., & Bus, A.G. (2011). To read or not to read: a meta-analysis of print exposure from infancy to early adulthood. *Psychological Bulletin*, 137(2), 267-296.
- Pereira, C., & Nicolaas, M. (2019). *Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Acties voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie*. Den Haag: Algemeen Secretariaat van de Taalunie.